

10. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : затв. Указом Президента України 8 лист. 2012 р. № 631/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2012. – № 31. – Стаття 750.

11. Про пробацію : Закон України від 05 лютого 2015 р. № 160-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

УДК 343.9

ЗАВГОРОДНІЙ І.В.

СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАНЕСЕННЯМ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Статтю присвячено особливостям визначення поняття криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень. Досліджено позиції вчених щодо визначення поняття криміналістичної характеристики злочинів. Вивчено погляди вчених-криміналістів на елементи й структуру криміналістичної характеристики злочинів. Проаналізовано елементи та структуру криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень.

Ключові слова: *криміналістична характеристика, поняття криміналістичної характеристики злочинів, структура криміналістичної характеристики злочинів, злочини, пов'язані з нанесенням тілесних ушкоджень.*

Статья посвящена особенностям определения понятия криминалистической характеристики преступлений, связанных с нанесением телесных повреждений. Исследованы позиции ученых относительно определения понятия криминалистической характеристики преступлений. Изучены взгляды ученых-криминалистов на элементы и структуру криминалистической характеристики преступлений. Проанализированы элементы и структура криминалистической характеристики преступлений, связанных с нанесением телесных повреждений.

Ключевые слова: *криминалистическая характеристика, понятие криминалистической характеристики преступлений, структура криминалистической характеристики преступлений, преступления, связанные с нанесением телесных повреждений.*

This article is devoted to the peculiarities of the definition of criminological characteristics of crimes involving bodily injury. Investigated the views of scientists on the definition of criminological characteristics of crimes. Studied forensic scientists views on the elements and structure of criminological characteristics of crimes. The analysis and structure forensic characteristics of crimes involving bodily injury.

Key words: *criminological characteristics, concept of criminological characteristics of crimes, structure criminological characteristics of crimes, crimes related to bodily injury.*

Вступ. Незважаючи на те, що криміналістична характеристика злочинів залишається предметом наукових дискусій, вона обґрунтовано є ключовим елементом структури методики розслідування злочинів, що зумовлює її принципове значення як для теоретичного дослідження

© ЗАВГОРОДНІЙ І.В. – аспірант кафедри криміналістики (Національний університет «Одеська юридична академія»)

понятійного апарату науки криміналістики, так і для практичного застосування наукових знань працівниками правоохоронних органів у протидії злочинності.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу структури криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень.

Результати дослідження. Насамперед варто визначити змістове навантаження терміна «характеристика», який, за трактуванням «Великого тлумачного словника сучасної української мови», означає «опис, визначення істотних, характерних особливостей, ознак кого-, чого-небудь; висловлення, відгук про кого-небудь; показники якості, стану тощо чогось» [1].

Одним із перших дослідників, який ще в 1967 р. почав використовувати термін «криміналістична характеристика злочинів» та визначати її елементи, був О.Н. Колесниченко, теоретичні здобутки якого в подальшому сприйняли та підтримали багато дослідників і науковців, надаючи подальшого розвитку теоретичним та практичним дослідженням питання про криміналістичну характеристику злочинів [2]. У 1985 р. в навчальному посібнику «Криміналістична характеристика злочинів» О.Н. Колесниченко визначає: «Криміналістична характеристика – це система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів цього виду, що відбиває закономірні зв'язки між ними та слугує побудові й перевірці слідчих версій у розслідуванні конкретних злочинів» [3, с. 16]. До істотних ознак змісту криміналістичної характеристики злочинів науковець відносить відомості про криміналістично значимі ознаки злочину цього виду, систему відомостей, що включає дані про закономірні зв'язки між ознаками злочинів, та систему відомостей, які слугують побудові й перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування [4].

У подальшому велика кількість криміналістів та дослідників присвятили роботи вивченню проблем криміналістичної характеристики злочинів, формуючи й відображаючи в дечому схожі, а в дечому досить різні погляди на проблеми криміналістичної характеристики та їх аналіз.

Так, провідний радянський криміналіст Р.С. Белкін, який за правом вважається одним із творців сучасної теорії загальної криміналістики та загальноновизнаним лідером криміналістичного наукового знання, визначає, що криміналістична характеристика окремого виду злочину має містити в собі характеристику типової вихідної інформації, систему даних про способи вчинення й приховування цього виду злочинів, типових наслідків їх застосування, характеристику особистості типового злочинця, типових мотивів і мети злочину, особистості потерпілих, деяких обставин вчинення злочину (часу, місця, обстановки) [5].

М.В. Салтевський, досліджуючи значення криміналістичної характеристики злочинів як загальної категорії методики їх розслідування, вважає криміналістичну характеристику першим елементом методики розслідування та визначає її як «інформаційну модель, що являє собою кількісно-якісний опис типових ознак конкретного виду (групи) злочинів». Науковець зазначає, що криміналістична характеристика не є простим описом інформації, яка стосується криміналістично важливих ознак, а являє собою кількісно-якісний опис, що відображає кореляційні зв'язки між ознаками, які дають змогу будувати прогностичні моделі подій, що розслідуються, криміналістичні версії щодо об'єктів, які розшукуються, конкретних осіб, причетних до злочину [6].

П.М. Кубрак пропонує розмежовувати поняття криміналістичної характеристики на загальне та конкретне, визначаючи конкретну криміналістичну характеристику злочинів як «систему відомостей про сукупність криміналістично значимих ознак, згрупованих залежно від типових особливостей виду або групи злочинів, та відображення сторін їх механізму в зумовлених життєвих ситуаціях і матеріальній обстановці, у яких вони відображаються» [7].

О.В. Старушкевич визначає криміналістичну характеристику злочинів як модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи чи конкретного злочину [8].

В.Г. Гончаренко, Г.А. Кушнір, В.Л. Підпалый розглядають криміналістичну характеристику злочинів як ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації, що закономірно формується. Аналізуючи криміналістичну характеристику на філософському рівні, науковці пропонують визначити її як «абстрактну інформаційну структуру розслідуваної події, закономірно й детерміновано відображеної в реальному світі». Розвиваючи власну думку, учені пропонують визначити такі складові елементи криміналістичної характеристики злочинів: тип (вид, рід, категорію) події, засіб вчинення й приховування злочину, типові джерела матеріально фіксованої інформації, типові джерела вербальної інформації, коло осіб, у якому може перебувати особа, що вчинила злочин, типові мотиви та мету вчинення таких злочинів [9].

І.М. Лузгін, досліджуючи криміналістичну характеристику злочинів і місце в ній даних про їх приховування, стверджує: «Криміналістична характеристика злочинів є інформаційною

моделлю події, і тому є її аналогом. Подібно до будь-якої інформаційної моделі вона припускає зниження рівня інформаційної насиченості, зосереджує увагу на істотних і типових ознаках, відвертаючись від поодинокого» [10]. Визначаючи елементи криміналістичної характеристики, науковець окреслює такі напрями, як типові способи підготування, вчинення й приховування злочинів, використані знаряддя злочину; характер бездіяльності; етапність діяння; типові умови кримінальної ситуації, що детермінують вибір способів та умов підготування, вчинення й приховування злочину; мотив і мета діяння; типові сліди й документи як матеріальні джерела інформації; особливості їх утворення, знищення, приховування; взаємні зв'язки слідів; найбільш імовірні свідки; особливості особистості злочинця, потерпілого, свідків, чинники, що впливають на формування їхніх показань і поведінку під час слідства; характер і розмір шкоди. При цьому І.М. Лузгін стверджує, що включення в криміналістичну характеристику опису слідчих ситуацій, а також шляхів доказування й етапів розслідування є недоцільним, оскільки це стирає різницю між ними та методикою розслідування [10].

М.П. Яблоков надає визначення криміналістичної характеристики злочинів як системи опису криміналістично значимих ознак виду, групи й окремого злочину, які виявляються в особливостях способу, механізму та обстановки його вчинення, що надає уявлення про злочин, особистість його суб'єкта та інші обставини, про певну злочинну діяльність, яка покликана забезпечити успішне вирішення завдань щодо розкриття, розслідування й попередження злочинів [11].

О.Р. Росинська пропонує такі елементи криміналістичної характеристики: а) характеристику типових способів вчинення й приховування злочинів цього виду та інших обставин злочину; б) відомості про коло осіб, серед яких варто шукати злочинця; в) характеристику типового потерпілого; г) опис типових обставин, що сприяли або перешкоджали таким злочинам [12].

Як слушно зазначають інші науковці, у наведеному О.Р. Росинською переліку відсутнє посилення на те, на що завжди спрямована злочинна дія чи діяльність, тобто на предмет посягання, а саме його характеристика має надважливе значення для криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень. Саме тому, на нашу думку, більш повним і точним визначенням структури криміналістичної характеристики є визначення, до якого науковці включають предмет посягання. Так, В.Ю. Шепітько до елементів криміналістичної характеристики відносить такі явища: 1) спосіб злочину; 2) місце й обстановку; 3) час вчинення злочину; 4) знаряддя та засоби вчинення злочину; 5) предмет злочинного посягання; 6) особистість потерпілого (жертви); 7) особистість злочинця; 8) типові сліди злочину [13].

М.В. Салтєвський зазначає, що більшість елементів структури криміналістичної характеристики злочинів, які пропонуються науковцями, описують чотири сторони злочину: 1) предмет безпосереднього посягання; 2) спосіб вчинення злочину в широкому розумінні; 3) типову обстановку – слідову картину в її широкій інтерпретації; 4) особистість злочинця [14]. В.В. Тищенко вважає, що визначення складу елементів криміналістичної характеристики злочинів здійснюється на основі структури людської діяльності, яка включає в себе суб'єкта, мету та мотиви, об'єкт (предмет), процес чи механізм (способи, знаряддя, засоби тощо), результат [15].

Використовуючи наведені підходи до побудови криміналістичної характеристики злочинів, науковці мають можливість зробити наступний крок у дослідженні, а саме від загальної формули вивчення структури криміналістичної характеристики злочинів перейти до дослідження побудови криміналістичних характеристик окремих груп і видів злочинів. Дотримуючись тематики статті, звернемо увагу на відображення змістової сторони криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень.

Узагальнюючи й розвиваючи здобутки інших науковців, М.І. Скригонюк пропонує розглядати криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, у вигляді моделі таких компонентів: 1) злочинне діяння; 2) способи підготування, вчинення й приховування злочинного діяння; 3) механізм слідоутворення під час готування та вчинення злочинного діяння; 4) дані, що характеризують особу злочинця та потерпілого; 5) системно-закономірне співвідношення вказаних елементів криміналістичної характеристики [16].

Досліджуючи криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, більшість учених погоджуються з тим, що відомості про мотив і мету злочину мають визначальне значення, оскільки саме вони дають змогу визначити й обґрунтувати версії щодо встановлення осіб, зацікавлених у заподіянні такої шкоди потерпілим, можливих організаторів і виконавців зазначеного злочину. Для криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, важливого значення набувають також відомості про місце, час та обстановку вчинення такого злочину, а також особу потерпілого; тобто вони підлягають

обов'язковому встановленню й дослідженню з визначенням кореляційних зв'язків між ними, що в подальшому має дати змогу визначити та правильно обґрунтувати версії вже на початковому етапі розслідування злочинів окресленої категорії, визначити шляхи й напрями їх перевірки та підтвердження, встановити осіб, причетних до скоєння зазначеного виду злочину [17].

Досліджуючи елементи методики розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень, С.О. Сафронов вважає, що з позиції криміналістичної необхідності інтерес становлять виділення та вивчення таких видів зв'язків елементів криміналістичної характеристики, які мають характер закономірностей, спираються на узагальнення практики. Науковець зазначає, що оскільки значення цих зв'язків пояснюється тим, що елементам криміналістичної характеристики, відомим на початку розслідування, будуть відповідати інші, ще не відомі на цей момент розслідування елементи, то це буде сприяти процесу розслідування; водночас залежно від виду злочину, форми вини, з якою він вчиняється, об'єкта посягання та окремих його особливостей такі ж структурні елементи в характеристиках різних злочинів можуть бути різними за значенням. Звертаючись до криміналістичної характеристики злочинів про навмисне заподіяння тілесних ушкоджень, учений включає до її структури такі елементи: 1) місце, час, обстановку вчинення злочину; 2) способи готування до злочину; 3) способи вчинення злочину; 4) мотиви й мету злочину; 5) засоби вчинення злочину; 6) сліди злочину (у широкому розумінні); 7) дані про особу, яка вчинила злочин; 8) дані про жертву злочину (потерпілого) [18].

Висновки. Таким чином, аналіз різноманітних підходів (як наведених, так і багатьох інших, які не були розкриті внаслідок обраного формату й напрямку статті) щодо визначення поняття криміналістичної характеристики дає можливість виділити низку ознак, властивих саме злочинам, пов'язаним із нанесенням тілесних ушкоджень. Думки більшості авторів, спрямовані на визначення як загальнотеоретичних аспектів дослідження криміналістичної характеристики злочинів, так і поняття й структури криміналістичної характеристики злочинів саме обраної нами групи, тобто злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, здебільшого схожі в тому, що криміналістична характеристика злочинів цієї категорії має включати в себе таке: сукупність даних про злочини досліджуваної категорії та певні, пов'язані з ними, явища; сукупність ознак властивостей і слідів злочину; інформацію, яка має криміналістичне значення, та безпосередньо характеристику конкретних злочинів із виділенням типових ознак певних їх категорій, груп чи видів. З огляду на це до структури криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, варто віднести такі елементи, як місце, час та обстановка злочину; способи його готування та способи вчинення; мотиви й мета злочину; засоби вчинення та його сліди; дані про особу, яка вчинила злочин, та особу потерпілого.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. – Х., 1967. – 28 с.
3. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений : [учеб. пособие] / А.Н. Колесниченко, В.Е. Коновалова. – Х. : Юридический ин-т, 1985. – 93 с.
4. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений / А.Н. Колесниченко // Советская криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений. – К., 1988. – С. 30.
5. Белкин Р.С. Тенденции и перспективы развития криминалистики / Р.С. Белкин // Социалистическая законность. – 1983. – № 1. – С. 24–28.
6. Салтевський М.В. Криміналістика : [навч.-довідк. посібник] / М.В. Салтевський. – К., 1996. – 159 с.
7. Кубрак П.М. Розробки криміналістичних характеристик є одним із напрямків удосконалення методики розслідування злочинів / П.М. Кубрак // Актуальні питання розслідування злочинів у сучасних умовах: тактика, методика, інформаційне забезпечення : зб. наук. праць. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 1996. – С. 13–25.
8. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів : [навч. посібник] / А.В. Старушкевич. – К., 1997. – 41 с.
9. Гончаренко В.Г. Понятие криминалистической характеристики преступления / В.Г. Гончаренко, Г.А. Кушнир, В.Л. Подпалый // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1986. – Вып. 33. – С. 3–8.

10. Лузгин И.М. Некоторые аспекты криминалистической характеристики и место в ней данных о сокрытии преступлений / И.М. Лузгин // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. трудов. – М., 1984. – С. 25–29.
11. Яблоков Н.П. Криминалистическая характеристика преступления / Н.П. Яблоков // Криминалистика : [учебник для вузов] / отв. ред. Н.П. Яблоков. – М., 1995. – С. 43–56.
12. Россинская Е.Р. Криминалистика. Вопросы и ответы : [учеб. пособие для вузов] / Е.Р. Россинская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 351 с.
13. Шепітько В.Ю. Криминалистика : [курс лекцій] / В.Ю. Шепітько. – Х. : Одиссей, 2005. – 386 с.
14. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : [підручник] / М.В. Салтєвський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
15. Тищенко В.В. Підготовка злочину як об'єкт криміналістичного дослідження / В.В. Тищенко // Актуальні проблеми криміналістики : матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Х. : Гриф, 2003. – С. 90–96.
16. Скригонюк М.І. Криміналістика : [підручник] / М.І. Скригонюк. – К. : Атіка, 2005. – 496 с.
17. Дрозд В.Г. Особенности планирования начального этапа расследования причинения телесных повреждений / В.Г. Дрозд // Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для органов внутренних дел : матер. Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. Дню белорус. науки (г. Минск, 27 января 2006 г.). – Минск : Академия МВД Республики Беларусь, 2006. – С. 336–337.
18. Сафронов С.О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень / С.О. Сафронов. – Х., 2003. – 175 с.

УДК 343.2

КІРІЄНКО В.О.

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ – ВИКОНАВЦЯ ЗЛОЧИНУ ТА ЖЕРТВИ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА АБО ДО ЗАМАХУ НА САМОГУБСТВО

У статті охарактеризовано найбільш типові ознаки особи виконавця злочину доведення до самогубства або до замаху на самогубство з огляду на її соціальні, демографічні, морально-психологічні характеристики, ціннісні орієнтації та установки, а також з урахуванням емоційного стану злочинця. Зроблено висновок про взаємозалежність злочинця та жертви доведення до самогубства або до замаху на самогубство і перспективність подальших фундаментальних досліджень особи злочинця розглядуваних злочинів у плані оптимізації ефективності протидії їм.

Ключові слова: *особа злочинця, самогубство, доведення до самогубства, психічні аномалії, демографічні ознаки, агресія, агресивність.*

В статье охарактеризованы наиболее типичные признаки личности преступника и жертвы доведения до самоубийства или до покушения на самоубийство, исходя из ее социальных, демографических, морально-психологических признаков, ценностных ориентаций и установок, а также с учетом эмоционального состояния преступника. Сделан вывод о взаимозависимости преступника и жертвы доведения до самоубийства или до покушения на самоубийство и перспективность дальнейших фундаментальных исследований личности преступника рассматриваемых преступлений в плане оптимизации эффективности противодействия им.

Ключевые слова: *личность преступника, самоубийство, доведение до самоубийства, психические аномалии, демографические признаки, агрессия, агрессивность.*